

UNA ASSIMILACIÓ REEIXIDA

Xuetes, jueus i Mallorca avui

Dalt, Miquel Forteza, estudiós polèmic dels jueus conversos a Mallorca. Baix, memorial presentat pels xuetes a Carles III demanant la igualtat amb els altres mallorquins.

Quinze llinatges a Mallorca van marcar els darrers actes inquisitorials en la capital de l'illa. Quinze llinatges «xuetes», una marca mal definida històricament que avui sembla assimilada i de la qual només podem trobar alguns residus marginals.

Antoni Serra

«Xueta» és un mot específic de l'illa de Mallorca, sobre l'origen del qual encara no s'han posat d'acord ni els historiadors ni els lingüistes. Generalment, es consideren xuetes els descendents dels jueus conversos, o sia, aquells mallorquins que han tingut i tenen per avantpassats els membres de la colònia jueva que es va trobar Jaume I, quan va conquerir l'illa el 1229 i que, anys després, el 1391 i el 1435, van haver de renunciar a les seves creences i a les seves pràctiques religioses i van ser obligats a convertir-se al catolicisme. Però aquesta definició no té un caràcter rigorosament científic, ja que els mallorquins consideren xuetes només una part, cal afegir que relativament petita, dels descendents dels jueus conversos.

Atès que el mot xueta o xueto no sorgeix fins segles després de les primeres conversions, hi ha la teoria (defensada per l'escriptor Francesc Aguiló i Tarongí, autor de les novel·les *El cicló* i *A reveure, vida meva*) que hi ha diferències entre els jueus conversos, descendents dels primitius jueus, i avui dia difícilment destriables dins la població mallorquina, i els xuetes pròpiament dits, que són els que duen els cognoms de la tristament famosa llista dels quinze llinatges maleïts: Aguiló,

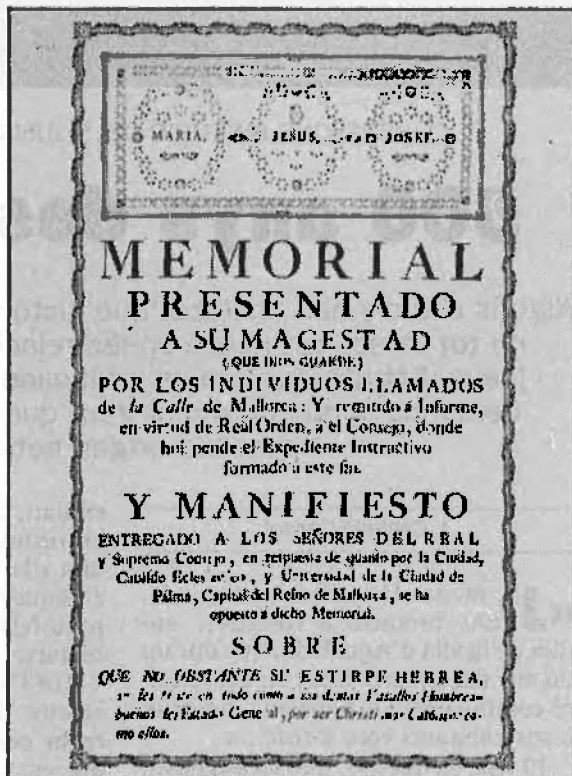
Bonnin, Cortès, Forteza, Fuster, Martí, Miró, Picó, Pina, Pomar, Segura, Tarongí, Valentí, Valleriola i Valls, actualitzada per la Inquisició a les darreries del segle XVII. Llinatges que, d'altra banda, coincideixen amb els que tenien les víctimes d'un dels darrers actes de fe —cremadissa inclosa, és clar— que hi hagué a Ciutat, els detalls del qual van ser recollits minuciosament i esgarrifosament pel pare Francesc Garau, jesuïta gironí, a *La fe triunfante* (Palma, 1691).

Avui, amb el reconeixement diplomàtic d'Israel per part del govern espanyol, sembla que la qüestió xueta ha recobrat ocasionalment —incom-

prendiblement, si vull ésser estricte— una relativa actualitat a Mallorca. I dic que és incomprendible perquè, certament, un xueta no és de cap manera identificable amb un jueu. Els xuetes, com a grup diferenciat dins la societat mallorquina (diferenciat a força de marginació històrica, la qual, amb més o menys violència, era una pràctica social habitual fins ben entrats els cinquanta), poden ésser definits com a col·lectiu que no tan sols no ha judaïtzat —els casos aïllats no són representatius de la col·lectivitat xueta—, sinó que s'ha vist obligat a fer manifestacions quasi públiques d'autoodi o d'autofàgia per tal d'aconseguir una acceptació social mínima o màxima —això depenia de si eren més o menys convincents les demostracions.

En efecte, l'abundosa bibliografia que hi ha sobre la qüestió xueta, en pro i en contra, demostra que els xuetes han basat la seva defensa contra la marginació i la repressió en l'argument que ells eren més catòlics que no els cristians vells de l'illa. Tret de les darreres aportacions que s'han fet sobre el tema, podem dir que els autors xuetes no enfronten el problema des de la reivindicació de la llibertat, sinó des de la negació dels seus trets culturals —els religiosos, sobretot—, probablement perquè pensaven que era l'única manera de remarcar la injustícia a què havien estat sotmesos. En aquest sentit, tenim els testimonis de Josep Tarongí a *Algo sobre el estado religioso y social de la isla de Mallorca* (1877); de Miquel Forteza a *Els descendents dels jueus conversos de Mallorca* (1966), etc.

De tota manera, és curiós que aquesta situació conflictiva interna, que no té cap paral·lelisme amb cap altre fenomen social a la resta dels Països Catalans, hagi perdurat tant i hagi estat tan cruenta i tan enverinada. Crec que l'explicació és que obeeix a raons econòmiques i socials més que no a motius de cultura o de religió. Això no vol dir, però, que l'església mallorquina (amb la santa mare Inquisició al davant), juntament amb la noblesa, no tingués coses a veure en tot el procés de marginació. Sigui com sigui, la qüestió encara és pendent: ¿per què només les famílies dels quinze «llinatges maleïts» varen ésser les perseguides i les represaliades

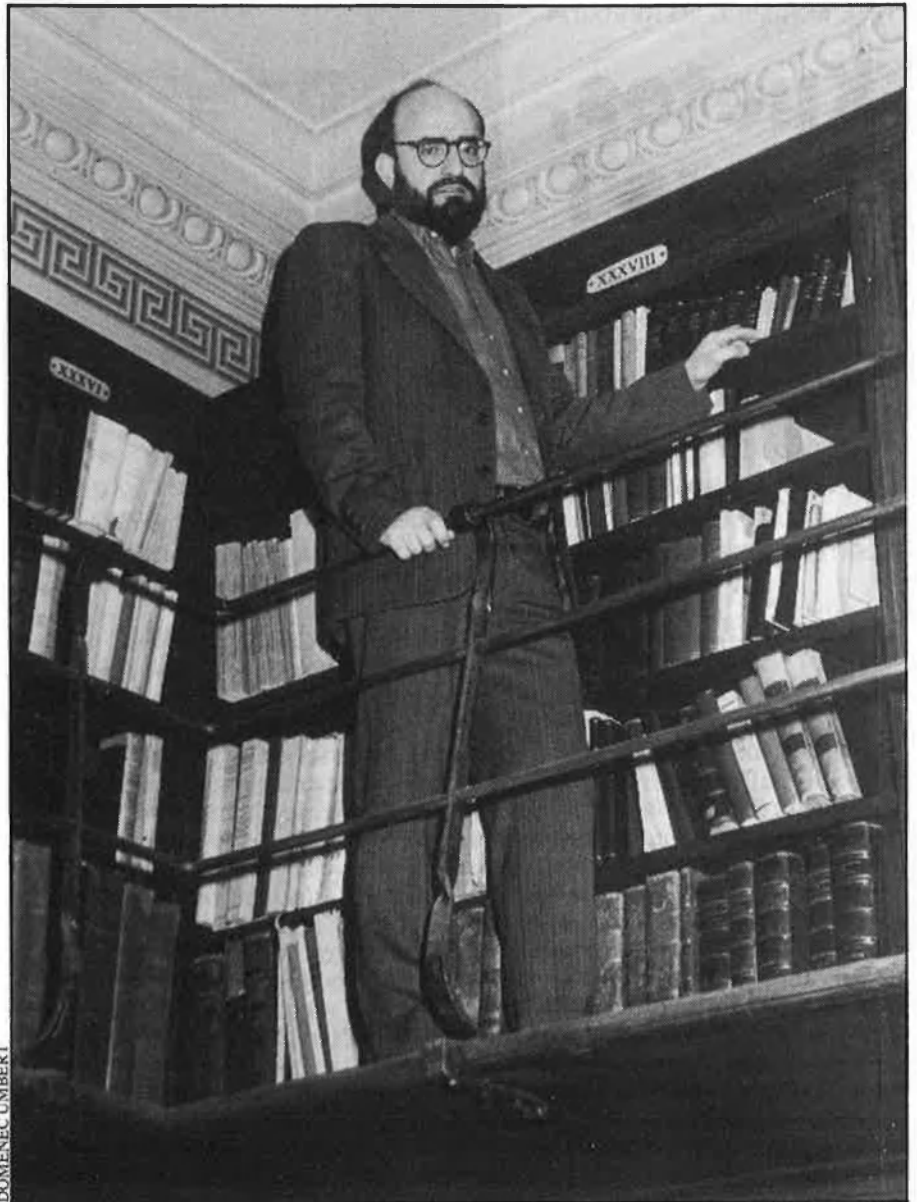

a partir del segle XVII i no ho foren totes les dels descendents dels jueus conversos? ¿Per què, encara ara, es confon xueta amb jueu?

Tot i les preguntes que la situació em suggereix, he de dir que a hores d'ara no he trobat a Mallorca cap estructura prou sòlida ni prou representativa de pràctiques talmúdiques. Això sí, quan vaig estudiar de prop la qüestió xueta, a causa del pròleg (*Gabriel Cortès, els xuetes i un llibre dels anys quaranta*) que vaig fer a una història dels descendents dels conversos a Mallorca, vaig trobar referències interessants als anys trenta: Francesc Aguiló i Molina, en el seu *Dietari*, a hores d'ara inèdit, parla d'una sinagoga al Barri del Terreno. També cita com a judaïtzant l'escriptor Marià Aguiló (autor de la novel·la *La custodia*), home d'ideologia esquerrana, que pronuncià alguns discursos polèmics, pro-jueus, que li representaren l'empresonament durant l'*Alzamiento Nacional*. La seva filla, Eva Aguiló, en època més recent —els anys seixanta— va seguir la línia del seu pare, i, quan hi hagué la «guerra dels sis dies», hissà banderes i posà domassos als balcons de casa seva per tal de celebrar-ne el resultat. Un fet anecdòtic, tal volta, però sorprenent en una societat com la mallorquina.

Sigui com sigui, la despersonalització dels dits xuetes és un fet. Serveixi com a exemple el viatge a Israel d'alguns xuetes mallorquins (set o vuit, en opinió de Francesc Aguiló i Tarongí) que, amb motiu de la creació de l'Estat israelià, decidiren abandonar Mallorca i establir-s'hi. Va ésser un fracàs. Els xuetes no s'adaptaren a la nova vida i foren repatriats de nou. D'aquesta feta, resposta lògica i tràgica al llarg procés de despersonalització, en trobam referència a l'edició anglesa de l'*Enciclopèdia israeliana*, on es diu que els xuetes, considerats inadaptats, són qualificats de *marranos*. Però, repetesc, són casos aïllats.

La situació dels xuetes, avui per avui, és quasi la mateixa que la de qualsevol altre ciutadà de Mallorca. Si més no, aparentment. El procés d'integració —és a dir, de colonització interna, despersonalització— ha donat fruits. D'altra banda, cal dir que han desaparegut els entrebancs que afavorien la marginació, i els guetos, sigui físico-geogràfics, sigui ideològics o mentals, són quasi imperceptibles. Només en resten alguns residus marginals, de valor social molt limitat, que manifesten obertament recels. De tota manera, no hi grateu gaire. □

EL REREFONS HISTÒRIC DELS JUEUS A CATALUNYA

500 anys després...

Alguns estudis han analitzat que històricament al nostre país no tot va ser tan negre en les relacions entre cristians i jueus. Estudis que ara es multipliquen davant una certa demanda actual de molta gent que s'interessa per un possible origen hebreu.

J. Castellà-Gassol

«**J**o, mestre Isaac Bonanasc, jueu, *físic*, prometo a vosaltres, síndics de la vila d'Agualada, que durant un any des del proper Nadal residiré contínuament a Agualada, assistint a sos habitants com a *físic*...».

El *físic* en qüestió, que sotasignava,

en llatí, el document a dalt referit era, en realitat, el nou metge d'Agualada, una vila de la Catalunya central, que en aquell any de gràcia del 1355 amb prou feines si ultrapassava els mil habitants.

Tot i ser de religió mosaica, el nou Doctor Bonanasc fou sens dubte ben rebut per la majoria de la població, que era cristiana. A més de l'hebreu,